Bedrijfseconomie *in Balans* - Eindtermenverantwoording vwo

Uitgangspunt vwo syllabus ce-examen 2028 versie 2 april 2026.

In de syllabus staat in het voorwoord onder andere het volgende: ''De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar zijn aard is een syllabus dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen in het verlengde daarvan ligt.''

De specificatie van de eindtermen voor het CE is letterlijk overgenomen. De belangrijkste begrippen uit de meeste rechtse kolom zijn in verband met de ruimte achter elkaar geplaatst in plaats van -zoals in de syllabus- per begrip onder elkaar.
De tekst uit de syllabus staat in zwart. Het corresponderende hoofdstuk- of paragraafnummer uit B-E in Balans staat bij de eindterm en/of begrip(pen) in de kleur **rood en vet**. Als opeenvolgende begrippen horen bij dezelfde eindterm is het nummer na het laatste begrip in die reeks vermeld. Eventuele bijzonderheden -mede in verband met het in het verlengde liggen of korte aanvullingen- staan *rood en cursief*.

3 Specificatie van de eindtermen voor het CE

3.1 Domein A: Vaardigheden

Domein A wordt in combinatie met domein B, C2, D2, E2, F en G in het CE getoetst. **(De termen van A zijn overwegend geïntegreerd in de domeinen, daarnaast is een deel verwerkt in Basisvaardigheden, o.a. eindterm 5.2.)**

3.2 DOMEIN B: VAN PERSOON NAAR RECHTSPERSOON

De kandidaat kan (maatschappelijke) vraagstukken met persoonlijke financiële consequenties herkennen en financieel onderbouwde keuzes maken. Hij kan kenmerken van verschillende rechtsvormen beschrijven en, in het bijzonder, het proces voor en rond de oprichting van een eenmanszaak beschrijven en de rol van de ondernemer beoordelen.

Subdomein B1: Persoonlijke financiële zelfredzaamheid

11. De kandidaat kan vraagstukken met persoonlijke financiële consequenties herkennen en analyseren en (financieel) onderbouwde keuzes maken. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat de financiële consequenties van keuzes bij persoonlijke vraagstukken kan onderbouwen en hierover een advies kan uitbrengen.

In dat verband kan de kandidaat

11.1 bij de keuze voor een opleiding (niet-)financiële overwegingen als; - een opleiding is een investeringsvraagstuk;
- het belang van een opleiding voor het individu en voor de samenleving uitleggen. **(4.4)**

11.2 analyseren van financiële keuzes met betrekking tot verzekeren, lenen, sparen en beleggen.

- 11.2.1 de voor- en nadelen van zich wel of niet verzekeren uitleggen. **(4.1)**
- 11.2.2 de verschillen tussen een levensverzekering en een schadeverzekering noemen. **(4.1)**
- 11.2.3 de verschillen tussen consumptief krediet en hypothecair krediet noemen. **(4.6/7)**
- 11.2.4 de financiële gevolgen van krediet voor de kredietnemer, noemen. **(4.6/7)**
- 11.2.5 de periodieke interestbedragen, de periodieke aflossingsbedragen en de schuldrest bij de vormen van consumptief krediet en hypothecair krediet berekenen. **(4/5/7)**
- 11.2.6 het verschil tussen enkelvoudige en samengestelde interest uitleggen. **(5.1)**
- 11.2.7 de interest op basis van enkelvoudige interest berekenen. **(4.6/5.1/5.6)**
- 11.2.8 de contante waarde en de eindwaarde van een kapitaal berekenen op basis van samengestelde interest. **(5.2)**
- 11.2.9 de contante waarde en de eindwaarde van een reeks gelijke bedragen berekenen op basis van samengestelde interest. **(5.3/5.4)**
- 11.2.10 de voor- en nadelen van vrij opneembare en niet-vrij opneembare spaarvormen uitleggen. **(4.5)**
- 11.2.11 de vermogenstitels waarin belegd kan worden noemen. **(6)**
- 11.2.12 de verschillen in risico en rendement tussen aandelen, obligaties en beleggingsfondsen uitleggen. **(6)**

Belangrijkste begrippen

- verzekeren — levensverzekering, schadeverzekeringen **(4)**
- lenen — consumptief krediet (persoonlijke lening, koop op afbetaling, huurkoop, private lease, credit card), hypothecaire lening, interest- en aflossingsverplichtingen, financiële gevolgen, Bureau Krediet Registratie (BKR) **(4/5/7)**
- sparen — enkelvoudige en samengestelde interest, contante waarde, eindwaarde **(5)**, depositogarantiestelsel. **(4.5)**
- beleggen / vermogenstitels — aandelen, obligaties, beleggingsfondsen, effectenbeurs **(6)**

11.3 de financiële gevolgen van de keuze voor het huren of kopen van een woonhuis analyseren. **(7)**

- 11.3.1 de verplichtingen van de huurder noemen en de financiële gevolgen ervan voor de huurder uitleggen. **(7.1)**
- 11.3.2 de functie van de verschillende partijen op de hypotheekmarkt noemen. **(7.2)**
- 11.3.3 de vormen van hypothecaire lening: lineaire lening en annuïteiten lening uitleggen. **(7.3/7.4)**
- 11.3.4 de interest- en aflossingsverplichting van de genoemde hypotheekvormen voor de hypotheekgever berekenen. **(7.3/7.4)**
- 11.3.5 de voordelen en nadelen, inclusief de fiscale, van de genoemde hypotheekvormen voor de hypotheekgever analyseren. **(7.3/7.4)**

Belangrijkste begrippen

- huren **(7.1)**
- kopen **(7)**
- partijen op hypotheekmarkt — hypotheeknemer en hypotheekgever **(17.2)**, hypotheekadviseur, makelaar, notaris, taxateur **(7.2)**
- hypothecaire lening — lineaire lening, annuïteiten lening, interest, aflossingsbedrag **(7.3/7.4)**, recht van hypotheek **(17.2),** bruto uitgaven, netto uitgaven (benoeming bruto en netto in opgave **7.11**)

11.4 de financiële en wettelijke consequenties van samenwonen, trouwen, scheiden, schenken en erven uitleggen en berekenen. **(8/9)**

- 11.4.1 de verschillende registratievormen voor samenwonen noemen. **(8.1/8.4)**
- 11.4.2 de verschillen tussen "huwelijkse voorwaarden" / "partnerschapsvoorwaarden" en "in beperkte gemeenschap van goederen" noemen. **(8.1/8.2)**
- 11.4.3 de financiële consequenties van scheiden op het gebied van scheidingsprocedure, partnerpensioenrechten kinderalimentatie en partneralimentatie noemen, gegeven de inhoud van de wet. **(8.3)**
- 11.4.4 de wettelijke en fiscale consequenties inzake schenking als gevolg van de schenkovereenkomst uitleggen en berekenen. **(9.1)**
- 11.4.5 de wettelijke en fiscale consequenties van erven uitleggen en berekenen. **(9.2/9.3/9.4)**

Belangrijkste begrippen

- samenwonen zonder samenlevingscontract **(8.4)**
- samenwonen met samenlevingscontract **(8.4)**
- trouwen/geregistreerd partnerschap — in beperkte gemeenschap van goederen, op huwelijkse voorwaarden/ partnerschapsvoorwaarden **(8.1/8.4)**
- scheiden — partnerpensioenrechten, alimentatie **(8.3)**
- schenken — schenkbelasting, belastingvrijstelling, vrijstellingen bij schenkingen aan ANBI **(9.1)**
- erven — testament, erfgenamen, onterven, legitieme portie, verwerpen, beneficiair aanvaarden, zuiver aanvaarden, erfbelastingen en vrijstellingen **(9)**

Subdomein B2: De oprichting van een eenmanszaak

12. De kandidaat kan het proces voor en rond de oprichting van een eenmanszaak beschrijven, in de rol van ondernemer toepassen en analyseren. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat het proces voor en rond de oprichting van een eenmanszaak kan uitleggen en in de rol (en de keuzes) van de ondernemer hierin kan beoordelen.

In dat verband kan de kandidaat

12.1 de voor- en nadelen van een arbeidsrelatie versus zelfstandig ondernemerschap beoordelen. **(10.2)**

12.2 in de rol van ondernemer de verschillende onderdelen van een ondernemingsplan opstellen.

- 12.2.1 een persoonlijk plan opstellen **(10.2)**
- 12. 2.2 een marketingplan opstellen **(10.3)**
- 12. 2.3 een financieel plan opstellen **(10.4, complexer in 34)**

Belangrijkste begrippen

- persoonlijk plan — persoonlijke gegevens, persoonlijke motieven, persoonlijke kwaliteiten **(10.2)**
- marketingplan — marketingmix, marketingdoelstellingen, doelgroepen, concurrentie, SWOT analyse **(10.3/10.5, complexer in 21/22/23)**
- financieel plan — investeringsbegroting, financieringsbegroting, exploitatiebegroting, liquiditeitsbegroting **(10.4, complexer in 34)**

12.3 de verschillende verplichtingen met betrekking tot de oprichting van een eenmanszaak door een ondernemer noemen. **(11.2)**

Belangrijkste begrippen

- oprichtingsverplichtingen — inschrijving bij Kamer van Koophandel, vergunningen **(10.5/11.2)**

Subdomein B3: Van eenmanszaak naar rechtspersoon

13. De kandidaat kan de belangrijkste kenmerken van verschillende rechtsvormen beschrijven. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat de verschillende rechtsvormen kan uitleggen. Aan de hand van de kenmerken kan de kandidaat bepalen welke rechtsvorm voor een organisatie geschikt is en wat de consequenties van deze keuze zijn voor de organisatie.

In dat verband kan de kandidaat

13.1 de rol van ondernemer en/of de bestuurder bij de bepaling van de geschikte rechtsvorm voor de eigen organisatie uitleggen. **(11)**

- 13.1.1 het verschil tussen natuurlijk persoon en rechtspersoon uitleggen. **(11.1)**
- 13.1.2 de kenmerken van de rechtsvormen eenmanszaak, vennootschap onder firma, besloten vennootschap, naamloze vennootschap, stichting en vereniging noemen met betrekking tot: continuïteit, financiering, juridische aansprakelijkheid, belastingen, leiding, besluitvorming en zeggenschap. **(11.2/11.3/11.4/11.5/15.4)**
- 13.1.3 de keuze voor een bepaalde rechtsvorm uitleggen. **(11.2/11.3/11.4/11.5)**
- 13.1.4 de rol van de organen binnen een organisatie uitleggen. **(11.2/11.3/11.4/11.5/15.4)**
- 13.1.5 de redenen tot het beëindigen van een organisatie uitleggen. **(11.2/11.3/11.4/11.5)**
- 13.1.6 de gevolgen van een faillissement voor de stakeholders uitleggen. **(11.2)**

Belangrijkste begrippen

- rechtsvorm — natuurlijk persoon, rechtspersoon, eenmanszaak, vennootschap onder firma, besloten vennootschap, naamloze vennootschap, stichting, vereniging **(11)**

- organen binnen organisatie — bestuur, raad van bestuur, raad van commissarissen, raad van toezicht, ondernemingsraad, medezeggenschapsraad, algemene ledenvergadering, algemene vergadering van aandeelhouders **(11.2/11.3/11.4/11.5)**
- beëindigen organisatie — faillissement, zonder bedrijfsopvolging/verkoop, stakeholders **(10.5/11.2/11.3/11.4/11.5)**

Subdomein B4: Perspectief op de organisatie

14. De kandidaat kan de rol en plaats van de organisatie in de maatschappij beschrijven. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat de rol en de plaats van de organisatie in de maatschappij kan uitleggen.

In dat verband kan de kandidaat

14.1 de verschillende indelingscriteria voor een organisatie uitleggen.
- 14.1.1 de absolute omvang en de relatieve omvang van een organisatie uitleggen en berekenen. **(12.2, 35.1)**
- 14.1.2 het onderscheid uitleggen tussen een organisatie met een commerciële doelstelling en een organisatie met een niet-commerciële doelstelling. **(11/12.1)**

14.2 het bestaansrecht van een organisatie uitleggen.
- 14.2.1 uitleggen in welke maatschappelijke behoeften de organisatie voorziet. **(12.3, 35.4)**
- 14.2.2 de betekenis van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) op een organisatie uitleggen. **(12.4)**

14.3 het concept true pricing uitleggen. **(zie download truepricing op methodewebsite)**

Belangrijkste begrippen

- maatschappelijke behoeften — product of dienst, werkgelegenheid, innovatie en/of verbetering, belastingopbrengsten, inkomen, circulariteit **(12.3, 35.4)**
- maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) — duurzaamheid, sociale vraagstukken, people, planet, profit **(12.4)**
- true pricing/true cost accounting — winkelprijs/marktprijs, externe kosten, maatschappelijke kosten en opbrengsten **(zie download truepricing op methodewebsite)**

3.3 DOMEIN C: INTERNE ORGANISATIE EN PERSONEELSBELEID

De kandidaat kan de interne organisatie van een organisatie beschrijven en deze relateren aan de doelstelling en aard van de organisatie. Hij kan personeelsbeleid beschrijven en daarbij de relatie leggen met de doelstelling en de aard van de organisatie.

3.3.1 Subdomein C2: Personeelsbeleid (15)

17. De kandidaat kan personeelsbeleid/HRM beschrijven en daarbij de relatie leggen met de doelstelling en de aard van de organisatie. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat het personeelsbeleid van een organisatie kan uitleggen evenals de relatie van dat personeelsbeleid met de doelstelling en de aard van de organisatie, inclusief de relevante wet- en regelgeving. Daarbij kan de leerling keuzes maken in belangrijke aspecten van personeelsbeleid, uitgaande van een bepaalde gegeven personeelsbehoefte, het werven, selecteren en aannemen van personeel en het behouden, motiveren, (bij-) scholen of eventueel afscheid nemen van personeel.

In dat verband kan de kandidaat

17.1 uitleggen in hoeverre het personeelsbeleid/HRM bijdraagt aan kernwaarden, de bedrijfsdoelen en concurrentiepositie van de organisatie. **(15.5/15.6)**

17.2 de onderdelen met betrekking tot instroomfase, doorstroomfase en uitstroomfase uitleggen. *(zie bij belangrijkste begrippen welke hiertoe worden gerekend)*

17.3 de verschillende vormen van een arbeidsrelatie voor een organisatie noemen uitleggen. **(15.1/15.3)**

17.4 de verschillen tussen de overeenkomst van opdracht voor een ZZP'er en een individuele arbeidsovereenkomst uitleggen. **(15.1/15.3)**

17.5 de vormen van en voorwaarden aan een individuele arbeidsovereenkomst uitleggen. **(15.1)**

17.6 de verschillen tussen een cao en individuele arbeidsovereenkomst noemen. **(15.1)**

17.7 de verschillende beloningsvormen noemen en gevolgen voor de organisatie uitleggen. **(15.6)**

17.8 de loonkosten per eenheid product van de organisatie uitleggen en berekenen met betrekking tot de concurrentie of een interne doelstelling. **(15.6, 26.4, 29)**

17.9 de bevoegdheden van de ondernemingsraad/medezeggenschapsraad en van de vakbond noemen en de gevolgen ervan voor de organisatie uitleggen. **(15.4)**

17.10 de gevolgen van wetgeving met betrekking tot ontslagrecht en Arborecht voor de organisatie uitleggen en berekenen. **(15.2)**

Belangrijkste begrippen

- *instroomfase* — werving, selectie, vacature **(15.5)**, aanstelling **(15.1)**, proeftijd **(15.1/15.2)**, primaire arbeidsvoorwaarden, secundaire arbeidsvoorwaarden , cao, **(15.1),** recruiter *(iemand die namens een bedrijf tegen commissie bij aanstelling geschikte kandidaten voor een baan zoekt en vindt)*
- arbeidsrelatie — individuele arbeidsovereenkomst **(15.1)**, zzp / freelance / overeenkomst van opdracht **(15.3),** Full Time Equivalent/FTE **(***één FTE staat voor een volledige werkweek van 1 persoon. Afhankelijk van de branche vaak 32,36, 38 of 40 uur per week***).**
- voorwaarden individuele arbeidsovereenkomst — gezagsverhouding, arbeidsverplichting, loon **(15.1)**
- vormen individuele arbeidsovereenkomst — voor onbepaalde tijd, voor bepaalde tijd, oproepcontract (nul-uren, minmax, voorovereenkomst) **(15.1)**
- wetgeving — ontslagrecht, redenen voor ontslag op staande voet via kantonrechter, redenen voor ontslag via UWV (bedrijfseconomisch ontslag en langdurige arbeidsongeschiktheid), ontslag met wederzijds goedkeuren, arbowetgeving **(15.2)**
- ondernemingsraad/medezeggenschapsraad — instemmingsrecht, adviesrecht, initiatiefrecht, informatierecht, vakbond **(15.4)**
- beloningsvormen — in geld, in aandelen, mogelijkheid tot professionele ontwikkeling **(15.6)** promotie **(15.5)**

• *doorstroomfase* functieprofielen, functiewaardering, personeelsplanning, functioneringsgesprek, beoordelingsgesprek, functioneren en beoordelen, promotie, training en opleiding **(15.5)** demotie *(van een hogere functie naar een lagere gaan; het tegengestelde van promotie)*, taakroulatie *(medewerkers op eenzelfde niveau wisselen van taak met elkaar. Dit kan motiverend werken en het inzicht in de bedrijfsprocessen vergroten)*.
• uitstroomfase ontslag, transitievergoeding, pensioen **(15.2)** outplacement *(Hierbij worden medewerkers die op zoek moeten naar een nieuwe werkomgeving begeleid door het bedrijf waar ze vertrekken of een gespecialiseerde outplacementcoach.)*, exitgesprekken *(gesprekken over de beëindiging van een baan)*.

3.4 DOMEIN D: INVESTEREN EN FINANCIEREN

De kandidaat kan bij een investeringsvraagstuk noemen welke gegevens relevant zijn, uitleggen of een investering economisch zinvol is en hierbij verschillende investeringsselectiemethoden analyseren en beoordelen. Hij kan vanuit het perspectief van een organisatie de werking van de vermogensmarkt uitleggen. De kandidaat kan in de context van een financieringsvraagstuk de redenen voor het aantrekken van verschillende types vermogen noemen en uitleggen welke risico's financiering met vreemd vermogen met zich meebrengen.

Subdomein D2: Financieren

20. De kandidaat kan vanuit het perspectief van een organisatie de werking van de vermogensmarkt beschrijven. Voor het centraal examen betekent dit:

20-1. dat de kandidaat de verschillende financieringsmogelijkheden voor een startende eenmanszaak/vof kan uitleggen.

In dat verband kan de kandidaat

20.1 verschillende financieringsmogelijkheden uitleggen. **(11.2/11.3/17.1)**

Belangrijkste begrippen

• financieringsmogelijkheden eigen middelen, lening via banken, crowdfunding, onderhandse lening, lening overige vermogensverschaffers **(11.2/11.3/17.1/20)**

20-2. dat de kandidaat de verschillende financieringsmogelijkheden voor een bv en nv kan begrijpen.

In dat verband kan de kandidaat

20.2.1 verschillende financieringsmogelijkheden in geval van bv en nv uitleggen. **(16/17/20)**
20.2.2 het belang van de vermogensmarkt voor een onderneming uitleggen. **(20.1)**
20.2.3 de belangrijkste toezichthouders op de vermogensmarkt noemen en hun rol in de financiële sector uitleggen. **(20.4)**
20.2.4 het koersverloop en de koersbepalende factoren van obligaties en aandelen uitleggen. **(17.3/17.4/20.4)**
20.2.5 de wijze waarop informatie in de koersen wordt verwerkt uitleggen. **(6.2/16.2/17.3/17.4/20.4)**

Belangrijkste begrippen

• financieringsmogelijkheden eigen middelen, aandelenkapitaal, lening via banken, crowdfunding, onderhandse lening, obligatielening, converteerbare obligaties **(11.2/11.3/16/17)**
• vermogensmarkt openbaar en onderhands vermogen **(20.3)**
• koersverloop volatiliteit **(20.4)**
toezichthouders Autoriteit Financiële Markten (AFM), De Nederlandse Bank (DNB), Autoriteit Consument en Markt (ACM) **(20.4)**
• koersbepalende factoren actualiteit, bedrijfsnieuws (financieel en niet- financieel), beursklimaat, marktrente **(20.4)**

21. De kandidaat kan in de context van een financieringsvraagstuk de redenen voor het aantrekken van verschillende types vermogen onderscheiden. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat vanuit het perspectief van een organisatie (een onderneming met aandeelhouders, al dan niet beursgenoteerd) de keuze voor een financieringsmogelijkheid kan uitleggen en analyseren.

In dat verband kan de kandidaat

21.1 het verschil tussen het maatschappelijk aandelenkapitaal en het geplaatst aandelenkapitaal berekenen. **(16.1)**
21.2 de verschillen tussen de nominale waarde, beurskoers, emissiekoers en intrinsieke waarde van een aandeel uitleggen en berekenen. ` **(16.1)**
21.3 de invloed van het beursklimaat, de beurskoers en de toekomstverwachting op de emissiekoers uitleggen. **(16.2)**
21.4 het agio op aandelen uitleggen en berekenen. **(16.2)**
21.5 de verschillen tussen de vormen van lang vreemd vermogen, i.c.m. hypothecaire lening, gewone obligatielening, converteerbare obligatielening en onderhandse lening noemen. **(17.1/17.2/17.3/17.4)**
21.6 de voor- en nadelen van een converteerbare obligatielening vergelijken met die van een gewone obligatielening. **(17.4)**
21.7 de voor- en nadelen van de verschillende financieringsmogelijkheden voor de organisatie die vermogen willen aantrekken uitleggen. **(16/17)**
21.8 de verschillen tussen de nominale waarde, beurskoers, emissiekoers van een obligatie uitleggen en berekenen. **(17.3/17.4)**
21.9 het agio op obligaties uitleggen en berekenen. **(17.3/17.4)**
21.10 de verschillen tussen vormen van kort vreemd vermogen, i.c.m. rekening-courant krediet, ontvangen leverancierskrediet en ontvangen afnemerskrediet noemen. **(17.5/17.6/17.7)**

Belangrijkste begrippen

• aandelenkapitaal geplaatst aandelenkapitaal **(16.1)**
• aandeel nominale waarde, intrinsieke waarde, emissiekoers, agio op aandelen, beurskoers **(16.1/16.2/16.3/16.4)**
• obligatie nominale waarde, emissiekoers, agio op obligaties, beurskoers **(17.3/17.4)**
• lang vreemd vermogen hypothecaire lening, onderhandse lening, obligatielening, converteerbare obligatielening **(17.1/17.2/17.3/17.4)**

• kort vreemd vermogen bankkrediet (rekening-courantkrediet), ontvangen leverancierskrediet, ontvangen afnemerskrediet **(17.5/17.6/17.7)**

22. De kandidaat kan aangeven welke invloed de wijze van financieren heeft op het risico en geëist rendement van het eigen en vreemd vermogen. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat kan analyseren welke invloed de wijze van financieren heeft op het risico en geëist rendement van het eigen en vreemd vermogen.

In dat verband kan de kandidaat

22.1 de gevolgen van de verhouding tussen eigen vermogen/vreemd vermogen voor het interestpercentage op vreemd vermogen en het faillissementsrisico analyseren. **(19.1)**

22.2 de voorwaarden die vermogensverschaffers stellen uitleggen. **(19.1/19.2)**

Belangrijkste begrippen

• voorwaarden vermogensverschaffers onderpand, duurzaamheid, rendementseis, solvabiliteitseis, liquiditeitseis **(19.1/19.3/38/39)**

3.5 DOMEIN E: MARKETING

De kandidaat kan uitleggen wat marketing inhoudt, kan marketingdoelstellingen opstellen en kan uitleggen op welke wijze deze doelen gerealiseerd kunnen worden en op welke wijze marketing uitwerkt op de consument en de maatschappij.

Subdomein E2: Marketingbeleid

25. De kandidaat kan het marketingbeleid van een organisatie beschrijven, analyseren en alternatieven op hoofdpunten afwegen. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat de marketingbesluiten van een bedrijf kan beoordelen in relatie tot de realisatie van de beoogde marketingdoelstellingen met als vertrekpunt de specifieke oplossing die een product biedt voor de klanten.

In dat verband kan de kandidaat

25.1 de marketingdoelstellingen in relatie tot de ondernemingsdoelstellingen uitleggen. **(10.3/21.1)**

25.2 concrete keuzes uit het marketingbeleid vanuit het 4C en/of 4P model evalueren. **(22/23/24.1)**

25.3 de vier instrumenten van de 4P aanbodgerichte *(productgerichte)* marketingmix noemen uitleggen. **(10.3/22/23/24.1)**

25.4 de vier onderdelen van de vraaggerichte *(klantgerichte)* 4C marketingmix uitleggen. **(24.1)**

25.5 de verschillen tussen vraaggerichte *(klantgerichte)* marketingmix en aanbodgerichte *(productgerichte)* marketingmix uitleggen en analyseren. **(24.1)**

25.6 op basis van de samenhang tussen de marketinginstrumenten in relatie tot de beoogde marketingdoelstelling, het marketingbeleid uitleggen. **(10.3/21.1/22/23/24.1)**

Belangrijkste begrippen

• marketingdoelstellingen marktpositie **(12.2)**, markt creëren **(10.3)**, marktaandeel **(12.2)**, klantbehoud **(23)**
• marktomvang absoluut, relatief, marktaandeel **(12.2)**
• marketingmix 4 P's productbeleid, prijsbeleid, plaatsbeleid, promotiebeleid **(10.3/22/23)**
• productbeleid soort en type product (materieel / immaterieel), kwaliteit van de producten, verpakking, assortimentsgrootte (breed, diep) service en garantie, **(22.1)**, merken **(22.2)**
• prijsbeleid afroompolitiek, penetratiepolitiek, psychologische prijzen **(22.4)**
• plaatsbeleid fysieke winkels en/of online **(23.1)**
• promotiebeleid reclame, rol van social media **(23.4/23.5/23.6)**
• marketingmix 4 C's customer solution, customer cost to satisfy *(cost to consumer)* , customer convenience to buy, communication **(24.1)**
• customer solution behoeften en wensen voor de klant, oplossing voor de klant **(24.1)**
• customer cost to satisfy prijs-kwaliteitverhouding, transactiekosten, aankoopkosten, waarde **(22.1/24.1)** *(Welke prijs vindt de afnemer ok voor het product of de dienst?)*
• customer convenience to buy gemak, plezier en moeite in gebruikservaring, bruikbaarheid, locatie, tijdsbesparing, personalisering, planning, levering **(24.1)**
• communication wederzijdse communicatie tussen organisatie en klant **(24.1)**

3.6 DOMEIN F: FINANCIEEL BELEID

De kandidaat kan financiële feiten inventariseren en financiële overzichten opstellen. Hij kan financiële en niet-financiële informatie analyseren en het belang van beide uitleggen voor het besturen van de organisatie. Hij kan voor een handelsonderneming of dienstenonderneming de verschillende kostensoorten noemen, de winst berekenen en de verschillen analyseren.

Subdomein F1: Vastleggen van financiële en niet-financiële informatie

28. De kandidaat kan financiële feiten inventariseren en verwerken tot financiële overzichten. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat financiële overzichten kan opstellen en analyseren.

In dat verband kan de kandidaat

28.1 de gevolgen van financiële feiten voor de balans en resultatenrekening *(NB Wij hanteren consequent de wettelijke term winst-en-verliesrekening.)* analyseren. **(2/33)**

NB de kandidaat hoeft geen journaalposten op te stellen.

28.2 de kosten op basis van gegeven uitgaven en de opbrengsten op basis van gegeven ontvangsten en vice versa, berekenen ten dienste van de resultaatberekening (periodetoerekeningstelsel). **(32/33.2/34.2)**

28.3 een beginbalans, een liquiditeitsoverzicht, een exploitatiebegroting en een eindbalans opstellen en de verbanden tussen deze overzichten analyseren. **(2/33/34)**

28.4 het onderscheid tussen het periodetoerekeningstelsel en het kasstelsel uitleggen. **(32)**

Belangrijkste begrippen

- financiële feiten inkoop en gelijktijdige ontvangst van goederen en diensten contant en op rekening , verkoop en gelijktijdige aflevering van goederen en diensten contant en op rekening **(2.2/2.3/33.1)**, aflossen van schulden**(2.4, 33.1)**, interest op schulden, **(2.4/33.1)** afschrijving (op basis van aanschafwaarde) **(2.2/33.1)**, btw verrekening **(33.1)**, privéontvangsten en –uitgaven**(2.4)**, overige ontvangsten per kas en bank **(2.2/33.1)**, overige uitgaven per kas en bank **(2.2/33.1)**, balansmutaties **(2/33)**, resultatenrekeningmutaties **(2.2/33.1)**
- financiële overzichten beginbalans **(2.1)**, eindbalans **(2/33/34/36)**, liquiditeitsbegroting **(2/33/34)**, explotatiebegroting **(2/10/33/34)**, geprognosticeerde eindbalans **(34)**, resultatenrekening **(2.3/33/34/37** *NB wij gebruiken de wettelijke term winst-en-verliesrekening)*, liquiditeitsoverzicht **(2)**
- overlopende posten nog te betalen bedragen, nog te ontvangen bedragen, vooruit betaalde bedragen, vooruit ontvangen bedragen **(32/36)**
- periodetoerekeningstelsel/ kasstelsel ontvangsten, opbrengsten, uitgaven, kosten **(32/36)**

29. De kandidaat kan financiële en niet-financiële informatie onderscheiden en het belang van beide uitleggen voor het besturen van de organisatie. Voor het centraal examen betekent dit dat de kandidaat kan aangeven welke financiële en niet-financiële informatiebehoefte voor het management van belang is om het functioneren van een organisatie uitleggen.

In dat verband kan de kandidaat

29.1 de verschillen tussen financiële informatie en niet-financiële informatie uitleggen. **(33.3/35)**

29.2 het belang van niet-financiële informatie voor het management uitleggen. **(33.3)**

Belangrijkste begrippen

- niet-financiële informatie personeelsverloop, ziekteverzuim, imago, leveringsbetrouwbaarheid, dataveiligheid, werkgelegenheid, diversiteit en inclusie, innovatiekracht, klanttevredenheid, leveringstermijn **(33.3)**

Subdomein F2: Kosten- en winstvraagstukken

30. De kandidaat kan met behulp van diverse methoden de kostprijs berekenen en de verkoopprijs vaststellen.

In dat verband kan de kandidaat

30.1 in de context van een kostenvraagstuk de verschillende kostensoorten uitleggen.

30.1.1 de verschillende categoriale kostensoorten kunnen noemen. **(25/26)**

30.1.2 uitleggen wat de verschillen zijn tussen constante en (proportioneel) variabele kosten. **(28)**

30.1.3 uitleggen wat het verschil is tussen de toegerekende kosten van een dienst en periodekosten. **(29/32)**

30.2 in de context van een kostenvraagstuk volgens de variabele kosten calculatie en de integrale kostprijs de kosten per geleverde dienst berekenen.

30.2.1 het tarief/de tarieven berekenen van een dienstverlenende organisatie waarbij alleen de variabele kosten verbijzonderd worden en de constante kosten via een opslag per activiteit worden doorberekend. **(30)**

30.2.2 het resultaat van een dienstverlenende onderneming over een periode berekenen waarbij de variabele kosten worden toegerekend aan de in die periode verleende diensten en de constante kosten direct ten laste van de resultatenrekening worden gebracht (de variabele kostencalculatiemethode). **(31)**

30.2.3 de verschillen tussen de integrale kostprijs en de variabele kostprijs uitleggen en berekenen. **(31.4)**

30.3 de verkoopprijs berekenen:

30.3.1 de grootte van de verkoopprijs inclusief btw als de verkoopprijs exclusief btw bekend is (en vice versa). **(27)**

30.3.2 op basis van de kostprijs via een winstopslag de verkoopprijs berekenen. **(27/29/30/31)**

30.4 een break-even analyse opstellen.

30.4.1 de break-even afzet en break-even omzet berekenen op basis van de dekkingsbijdrage, en in procenten van de omzet. **(28)**

30.4.2 de totale opbrengsten, de totale kosten en het totale resultaat grafisch kunnen opstellen. **(28)**

30.4.3 de break-even afzet en de break-even omzet berekenen en grafisch kunnen toepassen en uitleggen. **(28)**

30.5 de resultaatverdeling/winstverdeling[1] opstellen **(16)**

[1] In de syllabus worden 'winst' en 'resultaat' als synoniemen gezien. In de centrale examens wordt 'resultaat' gebruikt.

30.6 30.6.1 de kandidaat kan het verschil tussen winst en cashflow uitleggen. **(38)**

30.6.2 de kandidaat kan uitleggen dat het resultaat/winst wordt beïnvloed door het gekozen afschrijvingsperiode en de gekozen waarderingsgrondslag van de activa. **(25.1/25.2/25.3/26.2/26.3)**

Belangrijke begrippen

- kostprijsmethode integrale kostprijs, variabele kostencalculatie **(30, 31)**
- resultaat financieringsresultaat **(27.3)**, incidenteel resultaat (zie de verschillende resultaten zoals bij **27.4/29.4/30,5,** maar ook bv boekverlies/winst bij verkoop van een duurzaam actief, *incidentele resultaten worden volgens de wetgeving in de externe verslaggeving verwerkt onder overige bedrijfsopbrengsten als het geen van de andere benoemde posten in de modellen is*), resultaat voor winstbelasting **(27.3, 36.4, 37.2)**, vennootschapsbelasting **(11.4, 27.3, 36.3)**, inkomstenbelasting **(2, 11.4, 33)**
- resultaatverdeling resultaat voor winstbelasting, vennootschapsbelasting, dividend (stock, cash, gewone en preferente aandelen) in euro's , dividendbelasting, reservering van het resultaat **(16/36.4)** brutodividend, nettodividend **(16.5)**
- break even afzet/omzet afzet, verkoopprijs, dekkingsbijdrage **(28)**

31. De kandidaat kan voor niet-industriële organisatie de voorcalculatorische en de nacalculatorische resultatenrekening opstellen, verschillen verklaren en passende beheermaatregelen afleiden.

In dat verband kan de kandidaat

31.1 de voorcalculatorische- en nacalculatorische resultatenrekening opstellen en de verschillen uitleggen.

31.1.1 het verschil tussen het voorcalculatorische en het gerealiseerde resultaat berekenen en uitleggen door middel van een verschillenanalyse. **(27/29/30/31)**

31.1.2 de verschillenanalyse opstellen op basis van verkoopresultaat **(27/29/30/31)** en budgetresultaat **(29/30/31)** (prijsresultaat **(29/30/31)**, efficiencyresultaat **(29/30/31)** en bezettingsresultaat). **(29/30)**

31.2 uitleggen welke beleidsbeslissingen het management kan koppelen aan de behaalde resultaten per financiële en niet-financiële informatiecategorie. **(27/29/30/31/33.3)**

31.2.1 uitleggen dat niet-financiële informatie een belangrijk onderdeel is van risicomanagement en dat het de ondernemingsresultaten kan beïnvloeden. **(33.3)**

Belangrijke begrippen

- opbrengsten omzet **(27/30/31)**
- constante/variabele kosten/proportionele variabele kosten **(28)**
- toegerekende kosten en periode kosten **(27/28/29/30/31)**
- btw te vorderen btw, te betalen btw **(27.1)**
- kosten per geleverde dienst variabele kostencalculatiemethode, winstopslag, winstmarge **(29/30/31)**
- resultaat / winst **(2/27/30/31/33/37)**
- cashflow **(38.3)**
- verschillenanalyse verkoopresultaat, budgetresultaat, prijsresultaat, efficiencyresultaat, bezettingsresultaat **(27/29/30/31)**
- afschrijvingssystemen vaste activa vast percentage aanschafwaarde **(26.2)**
- waarderingsgrondslag activa historische uitgaafprijs **(25.1/25.2/25.3/26.1/26.2/36.1)** , actuele waarde **(16/36.1/36.4)**, herwaardering zonder inhaalafschrijving **(16/36.4)**, liquiditatiewaarde **(38.4)**

3.7 DOMEIN G: VERSLAGGEVING

De kandidaat kan een eenvoudige jaarrekening van een organisatie analyseren.

32. De kandidaat kan de jaarrekening van een organisatie (zoals een MKB-bedrijf) analyseren en evalueren.

Voor het CE betekent dit dat de kandidaat op basis van de analyse van een eenvoudige jaarrekening tot besluitvorming kan komen vanuit het perspectief van derden, bijvoorbeeld beleggers, banken en investeerders.

In dat verband kan de kandidaat

32.1 uitleggen wat de verschillende posten op de balans en resultatenrekening van de jaarrekening inhouden. **(36/37)**

32.2 financiële kengetallen ter beoordeling van de onderneming door de stakeholder berekenen:

- liquiditeitsratio's: current ratio, quick ratio **(38.1/38.2)**
- solvabiliteitsratio's: elk verhoudingsgetal EV/VV/TV **(38.4)**
- rentabiliteitsratio's: resultaat per aandeel **(39.4)**, REV, **(39.1)** RTV **(39.2)**, IVV **(39.3)**, cash flow **(38.3)** per aandeel **(39.4)**

32.3 uitleggen welke voor- en nadelen zijn verbonden aan het hanteren van kengetallen **(38)**.

32.4 aan de hand van kengetallen van twee opeenvolgende balansen en/of resultatenrekeningen de ontwikkeling analyseren van de organisatie op het terrein van de liquiditeit, solvabiliteit, rentabiliteit en cashflow. **(38/39)**

32.5 de relatie tussen financiële en niet-financiële verslaggeving uitleggen. **(35)**

Belangrijkste begrippen

- jaarverslag bestuurverslag, **(35.2)** jaarrekening **(35.2)**, accountantsverklaring **(12.5, 35.3)**, sociaal jaarverslag, duurzaamheid jaarverslag, MVO jaarverslag **(35.4)**
- social accounting verduurzaming, circulariteit, diversiteit en inclusie **(35.4)**
- jaarrekening balans, resultatenrekening **(35.2)**
- vaste activa immateriële vaste activa: kosten van onderzoek en ontwikkeling, vergunningen/concessies, octrooien/patenten,goodwill, materiële vaste activa, financiële vaste activa: deelnemingen **(36.2)** lang lopende leningen *(een uitgeleende langlopende lening valt onder de subpost Overige vorderingen bij Financiele vaste activa)*
- vlottende activa voorraad, debiteuren, effecten, overlopende posten, liquide middelen, te vorderen btw **(36.3)**
- eigen vermogen eigen vermogen (bij eenmanszaak) **(11.2)**, vermogen firmant (bij vof) **(11.3)**, aandelenkapitaal, reserves en resultaat lopende boekjaar(bij bv en nv), algemene reserve, herwaarderingsreserve, agioreserve **(16, 36.4)**
- lang vreemd vermogen hypothecaire lening, onderhandse lening, obligatielening, converteerbare obligaties **(17, 36.6)**
- kort vreemd vermogen crediteuren, rekening-courantkrediet, overlopende posten, te betalen btw **(17, 36.6)**
- voorzieningen onderhoudsvoorziening, garantievoorziening, pensioenvoorziening **(36.5)**

resultatenrekening omzet, kosten, resultaat, EBIT(DA), resultaat voor interest, belastingen (afschrijving en amortisatie) **(37)**

- waardering en afschrijving actuele waarde, herwaardering en afwaardering **(16/36.4)**
- financiële kengetallen liquiditeitsratio: current ratio, quick ratio. solvabiliteitsratio's **(38)**
- rentabiliteitsratio resultaat per aandeel, cash flow per aandeel, REV, RTV, IVV, dividendrendement, beleggersrendement **(38, 39)**
- hefboomwerking en interestmarge **(39.3)**
- controleverklaring van de accountant wet- en regelgeving **(12.5, 35.3)**
- stakeholders belanghebbenden **(35.1)**